

1472

1472

1479

3
025

①

0

Handwritten scribbles or illegible text enclosed in an oval shape.

Ս. ՅԵՅԵԼԻՆ

396:34

3-35

ԱՅՈՒԿԼԱՅ Է 1981 թ.

ԿԱՆԱՆՑ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ

ԻՐԱԽՈՒՆՔԸ

Թարգմ. ԱՐՏԱԻԱՅԻ

30930

ՄԱՍԿԱՆՆԵՐԻ ԵՄ

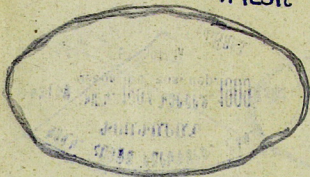
Թ Ի Յ Լ Ի Զ

Ելեքարաշարժ ապարան. Հնկ. «Հեռու» Մադաթ. փող. № 5.

1906

(212)

A $\frac{\bar{\pi}}{12512}$

434

ԿԱՆԱՆՑ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Ընդհանուր, հաւասար և գաղտնի ձայնաւորութիւնը ժողովրդական ներկայացուցիչ ընտրելու համար համեմատաբար շատ վաղուց չէ, որ գործադրուում է Արևմտեան Եւրոպայում և Ամերիկայում, այն էլ ոչ բոլոր պետութիւնների մէջ: Առաջ այլ կերպ էր: Հասարակութեան հարուստ և կարողութեան տէր դասակարգերը—կալուածատէրեր, վաճառականներ, գործարանատէրեր և այլ աստիճանաւոր անձինք երկար ժամանակ սեպհականագուրկներին և աշխատաւորներին թոյլ չէին տալիս ընտրողական պայքարին մասնակցելու: Ժողովրդական ներկայացուցչի ընտրութիւններին ձայն տալ—նշանակում է, թէկուզ կողմնակի կերպով, մասնակցել պետութիւնը կառավարելուն, այդ նշանակում է սովորել գիտակցօրէն գնահատել ամեն մի պետական գործ կամ գործչի: Երբ դեռ սորանից հարիւր տարի առաջ սկսաւ զարգանալ խոշոր արդիւնաբերութիւնը, երբ սունկի նման սկսան բուսնել խոշոր արհեստանոցներ, գործարաններ, երբ սկսաւ բազմանալ գործարանային

վարձու աշխատաւորների թիւը, երբ խոշոր արդիւնաբերութեան և մեծ քաղաքներում հաւաքւող արդիւնաբերող վարձու բանւորների դասակարգի հետ միասին սկսաւ զօրեղանալ նաև վերջինիս համերաշխութիւնը, գիտակցութիւնը և վճռականութիւնը,— այն ժամանակ բոլոր երկրներում ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի համար վճռական կըռիւ սկսուեց: Վարձու բանւորների դրօշի տակ սկսան հաւաքուել բոլոր աշխատաւորները և չունևոր մարդիկ, և գիւղացիք, և արհեստաւորներ, և փոքր խանութատէրեր և չքաւոր ինտելլիգէնտ դասակարգը:

Բոլորն էլ պահանջում էին ընդհանուր ընտրողական իրաւունք:

Արևմտեան Եւրոպայում և Ամերիկայում այդ կռիւն արդէն մօտեցել է իր վախճանին:

Ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը պետութիւնների մեծ մասի մէջ չինտելիկների և բուժուազիայի դէմ մղած կռուից յետոյ հաստատապէս փոխարինեց նախկին սեպհականատէր-ունևոր դասակարգի մենաշնորհ ձայնուութիւնը:

Այսպէս մենք տեսնում ենք, որ վաղուց չէ, ինչ ընդհանուր ձայնաւութիւնը ծնունդ առաւ և ուժեղացաւ: Նա ծնուեց ամբողջ ազգաբնակչութեան մղած մի տաք կռում: Ուստի և մեզ համար այնքան էլ զարմանալի չի լինի, եթէ մի քանի պետութիւնների մէջ, ուր ընդհանուր ձայնաւութիւնը արդէն

ընդունուած է, շեղումների և սահմանափակումների հանդիպենք: Չէ որ ընդհանուր ձայնտուութիւնը ձեռք է բերուել մօտիկ անցեալում և ուժով է իրականացրած: Հասկանալի է, որտեղ հնարաւոր է եղել, ընդհանուր ձայնտուութիւնը աղճատուած և կիսով չափ է հաստատուել: Իսկ այդ կերպ վարուել կարելի էր ազգաբնակութեան այն մասի վերաբերմամբ, որ թոյլ և ահնդունակ էր իր պահանջների համար կռուելու. որք զուրկ էր քաղաքական և դասակարգային դիտակցութիւնից. այդպիսի մոռացուած, հասարակական գործերում անփորձ կամ քիչ փորձուած մարդոց իրաւունքը արհամարհուեց ամբողջ Արևմուտքում:

Այդ ժամանակից յիշեալ իրաւունքից զրկուած մարդիկ էլ սկսան համախմբուել, կուռ շարքեր կազմել, պահանջել իրանց իրաւունքները նոյնպէս և նոցա համար քաջաբար կռուել:

Մեր խօսքը կանանց մասին է, որոնք Եւրոպայի և Ամերիկայի բնակչութեան ամբողջ կէսն են կազմում, և որոնք համարեա ամեն տեղ, միայն Ամերիկայի և Աւստրալիայի մի քանի պետութիւնների բացառութեամբ, զրկուած էին ձայնտութեան, ժողովրդական ներկայացուցիչներ ընտրելու և ընտրուելու իրաւունքից: Երկար տարիներ, համարեա մինչև ժամանակակից գործարանային խոշոր արդիւնաբերութեան բարգաւաճումը, ընդհանրապէս կա-

նայք տնային հոգսերով և մանուկների կրթութեամբ էին պարապում. տնային նեղ շրջանակում փակուած, տնտեսութեամբ ծանրաբեռնուած, զուրկ ուրիշ որևիցէ արհեստներից, աշխատանքների և շահերի շփումից, նոքա կամովին կամ ակամայից իրենց ամուսիններին էին ենթարկուած, որոնք իրանցից աշխատանքի ուժով գերազանց էին:

Այդպիսի պայմաններում կինը մի տնային ստրկուհի էր, որն ընտանիքի համար շոր էր կարում, պատրաստում անհրաժեշտ զգեստը և կօշիկներ, նաև հոգում աւելի անհրաժեշտը — կերակուրի համար: Կինը իւր տէր—ամուսնուց այս տաժանակիր աշխատանքի համար միայն ապրուստ էր ստանում, և նորան միճակուած էր պարոն ամուսնուն հլու հպատակ լինել: Իսկ նրա աշխատանքը իրօք որ տաժանակիր էր:

Մինչ այժմուայ հսկայական գործարանների և արհեստանոցների հաստատումը, որոնք հեշտութեամբ և շատ շուտ պատրաստում են ամեն տեսակ շիթ, մահուդ, մոմ, սապոն և տնային ուրիշ շատ կարևոր առարկաներ, այդ բոլորը պատրաստուած էին ընտանիքներում, և նոյն իսկ այժմ էլ մի քանի յետ ընկած գիւղերում, պատրաստուած են, ու այդ բոլորը կնոջ ձեռքով, որը այնքան էր ծանրաբեռնուած հոգսերով, որ Ֆիզիքապէս բթանում էր: Էլ երբ պիտի նա իւր իրաւունքների և ամենագոր սղամարդու դէմ կռուե-

լու մասին մտածէր, քանի որ ընտանիքից դուրս նա ոչ մի պարապմունք չէր գտնում, հեռու էր պահուում ամեն տեսակի արդիւնաբերող աշխատանքից, քանի որ իրեն կերակրել և ապահովել կարող էր միայն ամբողջապէս մարդուն ենթարկուելով և նորա ու ընտանիքի համար յարատև աշխատանքի դատապարտելով:

Շատ տարիներ են անցել այդ ժամանակից. փոխուեցին արդիւնաբերութեան, ինչպէս նաև ընտանեկան պայմանները: Ամերիկայում և Եւրոպայում արագ աճող գործարաններն ու արհեստանոցները ուշադրութիւն դարձրին կանանց աշխատանքին, որ աւելի աժան և հնազանդող էր, քան տրդամարդոցը: Մեքենաները հեշտացրին բանուորի աշխատանքը: Մեքենան գործածելիս բանուորից որոշ վարպետութիւն կամ ոյժ չէ պահանջուում, ուրեմն նշանակում է՝ մեքենան վտրելու համար էլ կանացի թոյլ ձեռքը և նոյն իսկ երեխայի քնքոյշ թաթիկներն էլ բաւական են: Կապիտալը գրաւեց կնոջը և ծառայեցրեց իրեն, հրապուրեց աւելի լաւ վաստակով և աւելի հեշտ աշխատանքով, որովհետև տնային ստրկուհու տաժանակիր աշխատանքի հետ համեմատած, նոյն իսկ գործարանի և արհեստանոցի աշխատանքը կնոջը արքայութիւն էր թւում: Միւս կողմից հէնց նոյն գործարանն էլ քչացնում էր բանուոր տղամարդու աշխատավարձը:

Նախկին անկախ գիւղացին կամ արհեստաւորը կարողանում էր դեռ ևս միայն իւր եկամուտով կերակրել գերդաստանը: Այժմ նա գործարան ընկաւ իբրև վարձու բանուոր, և նրա վաստակը շատ քիչ էր այդ բանի համար: Այժմ նրա կինը և աղջիկները նւմանապէս պէտք է ծառայէին նոյն կապիտալին, որ պէսզի իրենց վաստակով լրացնէին տնային ամենակարևոր ծախքերի փողը: Բացի այդ կնոջ տնային աշխատանքն էլ քչացաւ. սապոնը, մումը, մահուդ ու չիթը և այլ իրերը, որ առաջ բոլորը տանն էին պատրաստում, սկսան գնել գործարանի պատրաստած ապրանքներից, որովհետև այդ ապրանքներն այնքան արժանացան, որ գինը տան հում նիւթի գնին հաւասարուեց:

Այդպիսով ամենուրեք արդիւնաբերութեան նոր կարգերը մղում էին միայն դէպի մի բան, դուրս բերելով կնոջը տնային հոգսերի նեղ շրջանակներից դէպի լայն աշխարհը, մեծ գործարանը, դէպի կալուածատէրերի տնտեսութիւնը, դէպի քաղաքային ահագին խանութները: Կանայք աւելի ու աւելի դարձան գործարանային և գիւղական բանուորուհիներ, վարձուելով կալուածատէրերից կամ մի որևէ վաշխառու մարդուց իբրև գործակատարուհի, խանութներում ապրանք վաճառող, բանկերի և առևտրական գրասենեակների ծառայողներ, իսկ միջին դասակարգի կանայք — փոքր աստիճանաւորների, ոչ հարուստ վաճառա-

կանների, բժիշկների, փաստաբանների, կիսաքանդ կալուածատէրերի և գործարանատէրերի աղջիկներն էլ, — ձեռք բերին զանազան ազատ զբաղմունքներ, դարձան բժշկուհիներ, հիւանդապահներ, վարժուհիներ, պաշտօնեաներ և այլն:

Այս ոչ հարուստ, բայց և ոչ աղքատ խաւերում կեանքը տարէց-տարի ծանրանում էր, տղամարդիկ չէին կարողանում մի այնպիսի վաստակ ունենալ, որով կարողանային քիչ թէ շատ ապահովել ընտանիքը: Այդ բոլոր միջին և փոքր բուրժուակաները սկսան ձեռննպահ մնալ ամուսնութիւնից կամ ամուսնանում էին աւելի մեծ հասակում: Իսկ նոյն դասակարգի կանայք չամուսնանալով պատճառ էին դառնում նոցա անապահով դրութեանը և ապրելու միջոցներից զրկուելուն:

Այսուամենայնիւ այդ բոլորը նրանց մղում էր տանից դէպի շուկայ, ուր վաճառում և գնում է բանուորի աշխատանքը, որտեղ այդ աղջիկները կամ անապահով ամուսնացած կանայք իրենց համար որևէ աշխատանք կարող էին գտնել, որևէ գին և արժէք ունեցող աշխատանք:

Օր աւուր աւելի ու աւելի աճում է վարձկան բանուոր կանանց թիւը երկրագործութեան, արհեստների, գործարանների մէջ և առևտրական ձեռնարկութիւններում: Օր աւուր աւելի ու աւելի մեծ քանակութեամբ կիսապահով աղջիկներ ու կանայք

դառնում են հիւանդապահներ, ուսուցչուհիներ, հեղինակներ և այլն: Ներկայումս ահագին թուով կանայք այլևս չեն պարապում միայն ընտանեկան աշխատանքով և երեխաների կրթութեամբ. վարձու աշխատանքը մեծ տեղ է բռնել կնոջ կեանքի մէջ: Յըրանսիայի վերջին, 1896 թ. ժողովրդագրութիւնից երևում է, որ այնտեղ վեց միլլիօնից աւելի կանայք վարձու բանուորուհի են և կէս միլլիօն—ինքնուրոյն ծառայողներ: Երկուս ու կէս միլլիօնից աւելի պարապում են երկրագործութեամբ, մօտ երկու միլլիօն—արդիւնագործութեամբ, մի միլիօնից էլ աւելի վաճառականութեամբ և տեղափոխութեան գործերով: Փոքրիկ Բելգիայում 1896 թ. գործարանային բանուորների ամբողջ մի քառորդը կանայք էին: Բացի դրանից տնայնագործութեամբ պարապում էին յիսուն հազարից աւելի կանայք: Ժամանակակից պետութիւնների մէջ երբեմն այնպիսի արդիւնաբերող գործեր կան, ուր կանայք թուով աւելի շատ են, քան տղամարդիկ, ուր վարձկան բանուոր կանայք տղամարդկանցից նոյն իսկ մի քանի անգամ աւելի են: Այսպէս օրինակ Գերմանիայում շորեր պատրաստելու և կտոր գործելու գործարաններում կանայք աւելի են, քան տղամարդիկ, իսկ Բելգիայում նոյն իսկ երկու անգամ աւելի շատ են:—Ռուսաստանում էլ այդ բանը ուղղակի աչքի է ընկնում: Կին գեղջկուհին աշխատում է և սեպհական դաշտում հնձի ժամա-

նակ, և նա վարձուում է հարեան կալուածատիրոջից, և նոցա մի ահագին թիւ ամառ ժամանակ ճեռու, դէպի Սերսոն, Կախովկա և Կովկաս է գնում, ուր երկրագործական ծանր աշխատանքներ է կատարում: Իսկ որքան գեղջկուհի կանայք պարապում են անայնագործութեամբ, ինչքան կանայք քաղաքներում կարու ձևով, լուացքով, գործակատարութեամբ և առևտուրով են զբաղւում: Գործարաններում հազարաւոր կանայք և օրիորդներ են աշխատում: Մօտ ժամանակներս լրագրում տպուած էր, որ Պետերբուրգի խոշոր գործարաններից մէկը ուզում է վերջնականապէս արձակել իր տղամարդ բանուորներին և նրանց փոխարինել կանանց և մանուկների աւելի արժան աշխատանքով: Իսկ քանի՞ քանի բժշկուհի, վարժուհի, հիւանդապահ, մանկաբարձ կանայք կան մեզում: Ո՞ր գիւղացին կամ բանուորը չգիտէ, թէ ինչքան ծանր է նրանց աշխատանքը գեմսկիյ և քաղաքային հիւանդանոցներում և դպրոցներում, ուր նոքա իրենց բժշկութեամբ և ուսուցումով շատ լոյս և թեթևութիւն են բերում:

Ուրիշ պետութիւններում էլ այդպիսի կանանց թիւը քիչ չէ: Ամերիկայում կինը աշխատում է և գրասենեակներում, դատարաններում, և ժողովրդական վարժարաններում, և թէ բարձրագոյն դպրոցներում (կին-ուսանողներ և կին—պրոֆեսոր): Կանայք աշխատում են նոյնպէս հիւանդանոցներում և

պատերազմում, (կին—բժշկուհի, հիւանդապահ և գթութեան քայր), պօստատանը և հեռագրատանը, գիւղական և քաղաքային վարչութիւններում, իբրև գործարանային տեսչուհի, փաստաբան և պաշտպան. դժուար է նոյն իսկ բոլորը թուել:

Այսպիսով ներկան բոլորովին տարբեր է հին, աւելի խաւար ժամանակներից: Ո՛չ, կինն այժմ տնային ստրկուհի չէ, նա այլ ևս տանը փակուած ճորտ չէ, որ տնից դուրս չկարողանայ իւր համար պարապմունք կամ աշխատանք գտնել: Ո՛չ, նա այժմ տղամարդուն հաւասար չափով մասնակցում է գրեթէ բոլոր գործերին և արհեստներին. ինչպէս աշխատաւոր այր գիւղացին և բսնուորը, նոյնպէս և նա տօթ օրին յոգնում է կալուածատիրոջ խոտ—հարքին, վաղ առաւօտից մինչև ուշ գիշեր նա հանգիստ չունի իր դժուարին աշխատանքի ժամանակ կամ խեղդուկ արհեստանոցում և գործարանում: Նա իր ամբողջ կեանքը մեքենայի մօտ է անցկացնում, աշխատելով յետ չմնալ վարձու աշխատանքի երկաթեայ տիրոջից (մեքենայից): Բայց և այնպէս քաղցր չէ կնոջ կեանքը գիւղական աշխատանք անելիս կամ գործարանային սեղանի մօտ: Նորա աշխատանքի պայմանները աւելի ծանր են, քան տղամարդունը: Չէ որ նրա ոյժն ու ճարպիկութիւնն աւելի քիչ են, և ամեն ինչ անելու նա ընդունակ չէ: Նորա վրայ են ծանրանում և տնային գոր-

ժերը, իսկ նա աշխատավարձ աւելի քիչ է ստանում:
Փամանակակից աշխատաւոր կլինը, դուրս եկած
ընտանեկան ճորտութիւնից, կարիքից շուկայ ընկած,
ուր նա ստիպուած է ծախել իր բանուորական ոյժը,
և տղամարդուն համահաւասար և համարեա նոյն պայ-
մաններում աշխատել զանազան անտեսութիւնների
մէջ, գործարաններում, արհեստանոցներում, և խա-
նութներում, սովորում է յամառ և կատաղի կռիւ մը-
ղել իր իրաւունքների համար, իր կեանքը բարելաւե-
լու, բանուորական օրը կարճացնելու, աշխատավարձը
մեծացնելու համար, քաղաքական իրաւունքներ,
խօսքի, խղճի, մամուլի, ժողովների և միութեանց
ազատութիւն ստանալու համար, որոնք լուսաւորու-
թեանը խթան են լինելու, աւելացնելու են նրա,
բանաւոր կնոջ գիտակցութիւնը: Նա կուում
է պետութեան կառավարութեանը մասնակցելու
և այն բանի համար, որպէսզի կանայք էլ նոյն-
պէս կարողանան ժողովրդական ներկայացուցիչներ
ընտրել, ինչպէս տղամարդիկ, որպէսզի իրենք էլ կա-
րողանան ժողովրդական ներկայացուցիչ ընտրուել
տղամարդոց հաւասարապէս: Ընտրողական իրաւուն-
քը կնոջ համար անհրաժեշտ է այն պատճառով, որ
կին բանուորն էլ իր շահերն ունի, Փամանակակից
կարգ ու կանոնից նա ևս ճնշուում է, ինչպէս և
տղամարդը. անհրաժեշտ է այդ իրաւունքը նրան, որ
ըովհետև միմիայն կլինը կարող է իր կեանքը

բարելաւել իր իրաւունքների համար մղած կռուից
յետոյ: Իսկ որպէսզի կարելի լինի այդ գոռ պայքարն
անել, որը և արդիւնաւէտ, և յաջող լինի, կնոջ հա-
մար էլ ցանկալի և անհրաժեշտ է ընդհանուր ընտ-
րողական իրաւունքը:

Նոյն իսկ այժմ, երբ կլինը զրկուած է ձայնաւու-
թիւնից, նրանցից շատերը մասնակցում են նախընտ-
րական պայքարին: Օրինակ Անգլիայում և Գերմա-
նիայում, նոքա ընկեր—տղամարդոց մէջ շրջում, հա-
մոզում են, որ նրանք ձայն տան այս կամ այն ժո-
ղովրդական ներկայացուցչին: Թերթիկներ են բա-
ժանում, որոնցով ժողովրդական ներկայացուցիչներն
անում են իրանց խոստումները ժողովրդին: Ընտրու-
թեան իսկ օրը շատ կանայք մտնում են բանուորնե-
րի բնակարանները, շրջում են գիւղերը, ընկեր—տը-
ղամարդոց յիշեցնելու, որ գիւղացին և բանուորը
չպէտք է նհրհեն, այլ պէտք է շտապեն ընտրութիւն-
ներին ձայն տալ իր մարդուն կամ իր ներկայա-
ցուցչին: Ռուսաստանում էլ կանայք պէտք է ընտ-
րողական իրաւունք ստանան, միայն թէ թող նոքա
կիտակցեն իրենց իրաւունքները և ոյժը, թող
շտապեն շարունակել կռուել իրենց իրաւունքների
համար. ժամանակն ամեն ինչ կանէ. ընդհանուր,
հաւասար, գաղտնի և ուղղակի ձայնաւութիւնը ոչ
միայն տղամարդու, այլ և կնոջ սեպհականութիւնն
է լինելու:

Հէնց աղքատ գիւղացին և բանուորն են աշխատաւոր դասակարգը:

Ուրիշի աշխատանքը նրանք կարող են յարգել: Նրանք աշխատաւոր կնոջ մէջ էլ պէտք է տեսնեն, իրենց գործի ընկերոջը, որի հետ նոքա պէտք է մի ճանապարհով ընթանան և որոնց նոքա պէտք է օժանդակեն կանանց ընտրողական իրաւունքը պահանջելու գործում:

Բանուորի և աղքատ գիւղացու համար կինը թշնամի և չար հակառակորդ չէ, որից վախենալ է հարկաւոր և որին չի կարելի պետութեան մէջ իրաւունքներ տալ:

Ընդհակառակը աղքատ գիւղացու և բանուորի համար կինը մի ցանկալի ընկեր է, հաւասար իրաւունքների տէր մի աշխատաւոր: Ինչքան գիտակցող է կինը, ինչքան նա ինքն է ուժեղ կուում, ինչքան աւելի ժամանակ է նեցուկ լինում իր ամուսնուն, հօրը կամ որդուն, այնքան էլ մօտալուտ է ընդհանուր յաջողութիւնը: Ամեն մի գիտակից բանուոր և ամեն մի գիւղացի պէտք է պահանջէ կանանց ընտրողական իրաւունքը...

112512

Պահիսսուր գտնուում է Թիֆլիս «ՓԱՐՈՍ» գրախանիք.

ԳԻՆԸ 2 ԿՈՊ.

504

2
CS 51
ECS1
1991

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՒՆԻՍՏՐԱՆ

FI 0013813

A $\frac{11}{12512}$

